

ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงาน ภาครัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำจากเขื่อนลำปะทาว อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

Conflict between Local Community and Public Organizations on Water Management from LamPatao Dam, Kaeng khro District, Chaiyaphum Province¹

สุธน ปญฺญะพงษ์ / วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ / วงศา เล้าหศิริวงศ์

Soonthorn Panyapong / Viyouth Chamruspanth / Wongsra Laohasiriwong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง และกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งในการจัดการน้ำจากเขื่อนลำปะทาว จังหวัดชัยภูมิ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสียจากหน่วยงานภาครัฐและจากชุมชน ในบริเวณเขื่อนลำปะทาว ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของความขัดแย้งมี 3 ยุค คือ ยุคก่อนการสร้างเขื่อน ยุคการสร้างเขื่อน และยุคหลังการสร้างเขื่อน เหตุของความขัดแย้ง ได้แก่ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร การใช้ประโยชน์จากน้ำ และค่านิยมที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งมี 4 ประเภทคือ ความขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขแล้ว ความขัดแย้งที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปได้ และความขัดแย้งที่หาข้อสรุปไม่ได้ ชุมชนได้คลี่คลายความขัดแย้งโดยการชุมนุมเรียกร้อง การยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอิสระ การติดตามการแก้ไขปัญหาของหน่วยงาน ภาครัฐ และการใช้มาตรการทางสังคม

คำสำคัญ: สาเหตุความขัดแย้ง การคลี่คลายความขัดแย้ง ทรัพยากรน้ำ

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้าและได้รับทุนสนับสนุนการตีพิมพ์บทความจากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง

Abstract

The objectives of this article were to study the evolution of conflicts, the causes of conflicts, the resolution process, and optimal ways to resolve the conflicts involved in managing water resources of LamPatao Dam in Chaiyaphum province. Data were collected by in-depth interviews and focus groups. Informants were stakeholders from public organizations and local community in LamPatao Dam. The research revealed that there were three periods of conflict evolution: before the building of the dam, during the building of the dam, and after the building of it. There were five causes of conflicts: structure, relationships, information, water utility, and different values. There were four types of conflicts: resolved conflict, unresolved conflict, concluded conflict, and unconcluded conflict. The procedures used to deal with conflicts consisted of calling meetings for delivering requests to the government offices or independent entities, following the solution of the government sector, and using established social methods.

Keywords: causes of conflicts, conflict resolution, water resources

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรอันมีค่าและเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกประเทศรวมทั้งสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก การพัฒนาเศรษฐกิจ และการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้ก่อให้เกิดความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ปัญหาการใช้น้ำให้เพียงพอต่อความต้องการและปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ จากการนำเสนอปัญหาสำคัญโดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำในเวทีต่างๆ ทำให้ทราบว่า ประเด็นปัญหาหลักคือปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ในอดีตปัญหาเรื่องน้ำในประเทศไทยมักเป็นปัญหาที่ถูกมองข้าม เพราะคนส่วนใหญ่คิดว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มากมาย ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้เพราะเป็นทรัพยากรสาธารณะ ในกรณีประเทศไทยมีพื้นที่ลุ่มน้ำมากถึง 80% ของพื้นที่ทั้งหมด แบ่งเป็น 25 ลุ่มน้ำใหญ่หรือ 256 ลุ่มน้ำย่อย (Rayanakorn, 2000)

การมุ่งเน้นพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของประเทศไทย ทำให้มีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาและรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เมื่อการพัฒนาด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดเริ่มกลายเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง สังคมไทยในปัจจุบันจึงตกอยู่ในทางสองแพร่ง มีการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างภาคอุตสาหกรรมที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจ กับภาคเกษตรกรรมในชนบทซึ่งยังเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่ด้อยโอกาส รวมถึงการเผชิญหน้าระหว่างรัฐซึ่งมีอำนาจในการดูแลและจัดการทรัพยากรต่างๆ ทั้ง ป่าไม้ ที่ดิน น้ำ แร่ธาตุต่างๆ กับประชาชนที่อาศัยเลี้ยงชีพจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในบางครั้งความขัดแย้งดังกล่าวเปลี่ยนเป็นกรณีพิพาทและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งและกรณีพิพาทมากขึ้นในอนาคต จากการที่นโยบายในการพัฒนาประเทศไม่ได้เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งส่งผลให้มีการขาดแคลนทรัพยากรมากยิ่งขึ้น ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยที่กว้างขึ้น ความไม่สมดุลของการแบ่งสรรทรัพยากร ล้วนแล้วแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่ยุ่ยากต่อการจัดการ และมีโอกาสที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงมากยิ่งขึ้นด้วย (Ganjanapan, 2000)

อดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ใช้นโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำโดยเน้นการสร้างเขื่อน การทำนบกั้นน้ำ การสร้างฝายและการก่อสร้างอื่นๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางสังคมตามมา เช่น กรณีเขื่อนปากมูล เขื่อนราษีไศล รวมทั้งเขื่อนลำปะทาว กล่าวคือการก่อสร้างเขื่อนดังกล่าวก่อให้เกิดผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ดังเช่นงานวิจัยของ Banphasirichote (2004) เรื่องความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับภาคอุตสาหกรรมจากการจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐ จ.ระยอง หรือกรณีความขัดแย้งในการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ กรณีศึกษากลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังและผู้ประกอบการอุตสาหกรรมบริเวณคลองสารภี ต.บางแต่น อ.บางสร้าง

จ.ปราจีนบุรี รวมทั้งกรณีปัญหาความขัดแย้งในการจัดการน้ำที่เกิดจากการประกอบกิจการสวนส้มในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง อ.คลองสาน จ.กำแพงเพชร ผู้ได้ประโยชน์มักอยู่ต้นน้ำและได้ประโยชน์จากการจัดสรรน้ำ ส่วนผู้เสียประโยชน์ที่อยู่ปลายน้ำและต้องเจอกับปัญหาขาดแคลนน้ำหรือน้ำเสียที่เกิดจากผู้ใช้น้ำที่อยู่ต้นน้ำ เป็นต้น สำหรับกรณีปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทยโดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรน้ำ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นจำเป็นที่ต้องมีกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างถูกต้องและเหมาะสม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ากระบวนการคลี่คลายในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยได้นำเอารูปแบบการแก้ไขปัญหาของประเทศตะวันตก ซึ่งเน้นมาตรการทางกฎหมายและนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัดมาใช้ในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

ในส่วนของสภาพปัญหาที่นำมาสู่ความขัดแย้งในพื้นที่เขื่อนลำปะทาว มีพัฒนาการด้านปัญหาดังนี้ ปี พ.ศ. 2536-2541 หลังสร้างเขื่อนเสร็จทางกรมพลังงานไฟฟ้าและอนุรักษ์พลังงานโดยสำนักงานเขื่อนลำปะทาวต้องปล่อยน้ำให้อูทยานแห่งชาติตาดโตนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อันเป็นเงื่อนไขของการสร้างเขื่อนเพื่อให้บริการการท่องเที่ยวเป็นประจำ ปี พ.ศ. 2542 กรมชลประทานได้ศึกษาโครงการผันน้ำเข้าอ่างเก็บน้ำช่อระกา เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำของอ่างเก็บน้ำช่อระกา ทำให้เกิดกระแสเรียกร้องสิทธิการครอบครองและสิทธิความเป็นเจ้าของในการใช้น้ำ ปี พ.ศ. 2543-2546 เกิดกรณีพิพาทปัญหาการแย่งชิงน้ำทั้งน้ำเพื่อการเกษตร การประมง การผลิตไฟฟ้า การชลประทาน และการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติตาดโตน ปี พ.ศ. 2547 เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะความต้องการใช้น้ำปริมาณมากขึ้นระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังและชาวบ้านที่ทำการเกษตร รวมทั้งนโยบายของรัฐกับความต้องการของคนในท้องถิ่นที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ปี พ.ศ. 2548 ลำปะทาวประสบปัญหาน้ำแห้งขอด น้ำไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ชาวบ้านที่ทำการเกษตรเกิดการแย่งชิงน้ำ ระหว่างชาวบ้านที่อยู่ต้นน้ำ กักน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในที่นาของตนเอง ไม่ปล่อยน้ำให้คนที่อยู่พื้นที่กลางน้ำหรือปลายน้ำใช้น้ำไปสู่การกล่าวโทษซึ่งกันและกัน ปี พ.ศ. 2549 เกิดปรากฏการณ์

น้ำเน่าเสียและมีโครงการการผันน้ำไปเก็บไว้ที่อ่างเก็บน้ำช่อระกา ทำให้คนในพื้นที่ไม่พอใจเนื่องจากรัฐตอบสนองความต้องการของคนนอกพื้นที่มากกว่าคนในพื้นที่ ขณะเดียวกันชาวบ้านได้ร้องเรียนไปยังประมงจังหวัดและหน่วยงานของรัฐ เกี่ยวกับคุณภาพน้ำและปริมาณของน้ำที่เกิดมีสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำ ทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังกับชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ

จากสถานการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการน้ำดังที่ได้กล่าวแล้ว ในเบื้องต้น เกิดปะทุขึ้นหลายจุดในบริเวณเขื่อนลำลำปะทาว ทำให้ผู้วิจัยมองประเด็นคำถามหลักสำคัญต่อลุ่มน้ำลำปะทาว จังหวัดชัยภูมิ เป็นลุ่มน้ำที่มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ 12 ตำบล 52 หมู่บ้าน (พื้นที่อำเภอเมืองประกอบด้วย ตำบลท่าหินโงมและตำบลชัยสืทอง อำเภอแก้งคร้อ ประกอบด้วยตำบลเก่าย่าดี และตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอคอนสวรรค์ประกอบด้วยตำบลคอนสวรรค์และตำบลศรีสำราญ) จำนวนประชากร 19,961 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น จำนวน 5,255 ครัวเรือน สำหรับพื้นที่ต้นน้ำตั้งอยู่ในเขตตำบลเก่าย่าดี อำเภอแก้งคร้อ ส่วนกลางน้ำอยู่ในเขตตำบลนาฝาย อำเภอเมือง และตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอแก้งคร้อ และพื้นที่ปลายน้ำอยู่ในเขตตำบลบึงคล้า อำเภอเมือง และตำบลศรีสำราญ อำเภอคอนสวรรค์ เมื่อวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐกิจและความต้องการใช้ประโยชน์จากน้ำพบว่า **พื้นที่ต้นน้ำ**อันเป็นที่ตั้งเขื่อนลำปะทาวใช้น้ำเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า การชลประทานและการท่องเที่ยว ชาวบ้านที่อาศัยในหมู่บ้านรอบๆ เขื่อนลำปะทาวได้เลี้ยงปลาในกระชังอย่างหนาแน่นในบริเวณรอบเขื่อน รวมทั้งการปลูกพืชทางเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก ขณะที่**พื้นที่กลางน้ำ**หน่วยงานทางราชการมีนโยบายในการผันน้ำจากเขื่อนลำปะทาวไปใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติตาดโตน และมีโครงการผันน้ำจากเขื่อนลำปะทาวไปเก็บไว้ที่อ่างเก็บน้ำช่อระกาเพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวและผันน้ำเข้าจังหวัดชัยภูมิ อีกทอดหนึ่งเพื่อผลิตน้ำประปา รวมทั้งใช้น้ำในภาคการเกษตรในพื้นที่ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอแก้งคร้อ **พื้นที่ปลายน้ำ**ชาวบ้านใช้น้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคในครัวเรือน จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดสรุปได้ว่า พัฒนาการของชุมชน

เกิดการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางนโยบายการพัฒนาของรัฐ อันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน และความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน

จากสภาพปัญหาความขัดแย้งของเขื่อนลำปะทาว กล่าวได้ว่า เป็นความขัดแย้งในเชิงนโยบายที่ซับซ้อนระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาศรีเขื่อนลำปะทาวมีความเชื่อมโยงที่ซับซ้อนด้านโครงสร้างหลายระดับสำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่เขื่อนลำปะทาว 2) เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งและประเภทของความขัดแย้ง และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการในการคลี่คลายความขัดแย้ง โดยใช้เขื่อนลำปะทาวเป็นกรณีศึกษา ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาจะใช้เป็นข้อเสนอแนะทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะทาวและพื้นที่อื่นๆ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นครั้งนี้จักเป็นประโยชน์ในแง่ของข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทางสังคมแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผู้วิจัยใช้กระบวนการและขั้นตอนดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี คือเดือนตุลาคม 2552 ถึง เดือน กันยายน 2553 โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบเขื่อนลำปะทาว โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์คือระดับกลุ่มและองค์กร ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน กลุ่มชาวบ้าน การประปาแก่งคร้อ และสำนักงานโครงการไฟฟ้าเขื่อนลำปะทาว ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น วารสาร บทความ และเอกสารรายงานการประชุม 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ใช้การสัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์ 4 แนวทางคือ 1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน 2) แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่ม/องค์กร 3) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) แนวทางการสัมภาษณ์บุคคลภายนอก และการสังเกต 2 วิธีคือการสังเกตโดยตรงและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและ

จัดหมวดหมู่ข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูลภายในหมวดหมู่เดียวกัน จากนั้นจึงนำข้อมูล
ในหมวดหมู่ต่างกันมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทั้งระบบ หรือหาความสัมพันธ์
แบบองค์รวม (Holism) พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้อง
ของข้อมูลโดยการดำเนินไปในลักษณะทำซ้ำสลับกลับไปมาเช่นนี้ตลอดระยะเวลาของ
การศึกษาข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงสรุปผลการวิจัย โดยการวิเคราะห์ตามกรอบ
แนวคิดทฤษฎีอีกครั้ง และนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

1. พัฒนาการความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่เขื่อนลำปะทาวกับ หน่วยงานภาครัฐ

จากการเก็บข้อมูลเชิงลึกและสนทนากลุ่มทำให้เห็นภาพภูมิหลังการจัดการ
ทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำลำปะทาวว่า ลุ่มน้ำลำปะทาวมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการ
จัดการทรัพยากรที่มีแบบแผนการจัดการในช่วงต่าง ๆ ที่ต่างกันไปจากเดิมที่
ศูนย์กลางการจัดการอยู่ที่ชุมชน ต่อมาเมื่อรัฐและทุนขยายบทบาทและอำนาจหน้าที่
เข้าจัดการทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำมากขึ้น ทำให้บทบาทของชุมชนน้อยลงและได้นำ
ไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ตลอดจนการแย่งชิงทรัพยากรน้ำของประชาชน
ในพื้นที่เขื่อนลำปะทาว ผู้วิจัยได้สรุปภาพการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากร
ในลุ่มน้ำลำปะทาวแบ่งเป็น 3 ยุคคือ

1) ยุคก่อนการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2510 - 2530 เป็นยุคที่ชาวบ้าน
เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยการเข้ามาขายแรงงานรับจ้างเล็กน้อยไม่
กับบริษัทชัยภูมิทำไม้ โดยที่ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในช่วงเวลานี้มีความอุดมสมบูรณ์
มาก และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์
ได้อย่างเสรี เนื่องจากการควบคุมของหน่วยงานภาครัฐยังไม่เข้มงวดมากนัก
กรอบกับจำนวนประชากรยังมีไม่มากความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
ดิน น้ำ ป่า ยังไม่ปรากฏให้เห็น กล่าวได้ว่าในยุคนี้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาอาศัย
ธรรมชาติในพื้นที่เขื่อนลำปะทาวได้อย่างไม่จำกัด เพราะความอุดมสมบูรณ์ของ
ผืนป่าและแหล่งน้ำที่ชาวบ้านสามารถเลี้ยงชีวิตด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่าง
ปกติสุข ความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่พึ่งพาอาศัยกัน (Localization) รวมทั้งด้วย
แบบแผนการดำเนินชีวิตที่ใช้ธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเป็นแบบแผนทำให้สังคม
เรียนรู้การอยู่ร่วมกันและการพึ่งพิงธรรมชาติ

2) ยุคการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2531-2536 เป็นช่วงเวลาการขยายตัวของอำนาจรัฐและทุน โดยดำเนินนโยบายภายใต้แนวคิดเรื่องการพัฒนาประเทศตามแนวทางของประเทศตะวันตก เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญหรือความทันสมัย (Modernization) โดยนโยบายที่ถูกประกาศใช้ในพื้นที่เขื่อนลำปะทาว คือ นโยบายการเปิดให้สัมปทานทำไม้แก่บริษัทเอกชน การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติภูแล่นคา การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติตาดโตน การสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานน้ำเขื่อนลำปะทาว และการพัฒนาเส้นทางคมนาคม สำหรับการขยายตัวของหน่วยงานภาครัฐจะมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ การเข้ามาพัฒนาในลักษณะของการสนับสนุน ส่งเสริม และการควบคุม ในส่วนการเข้ามาพัฒนาและสนับสนุน ได้แก่ หน่วยพัฒนาเคลื่อนที่จากกองรักษาความปลอดภัยแห่งชาติกองบัญชาการทหารสูงสุด (กรป.กลาง) ตัดถนนเส้นตาดโตน-ท่าหินโงม ท่าหินโงม-โปร่งช้าง และโปร่งช้าง-แก้งคร้อ ทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อสังคมภายนอกได้สะดวกมากขึ้น เป็นผลให้ชาวบ้านได้ขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างมากเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด ส่งผลให้อุทยานฯ ได้เข้ามาควบคุมและกำหนดเขตป่าแนวกันชนเพื่อไม่ให้ประชาชนบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การเข้ามาพัฒนาของภาครัฐกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน และชุมชนกับชุมชน เมื่อกรมพัฒนาและอนุรักษ์พลังงานได้ดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำเขื่อนลำปะทาว ในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นทรัพยากรสาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเสรีต้องอยู่ภายใต้การบริหารจัดการขององค์กรภาครัฐทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ และไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐที่เหมาะสมเป็นธรรม

ส่วนการขยายตัวของอำนาจทุนพบว่า มีกลุ่มนายทุนจากเมืองชัยภูมิและอำเภอเกษตรสมบูรณ์ให้การสนับสนุนเงินทุนให้กับชาวบ้านเรียกว่า “เงินกู้ข้าวเขียว” คือ การปล่อยกู้เป็นเงินแต่เก็บเป็นผลผลิตแทนเงิน โดยจะปล่อยกู้ในช่วงเดือนพฤษภาคม และเก็บคืนหลังจากชาวบ้านเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากนี้มีกำนันตำบลท่าหินโงมเป็นนายทุนปล่อยเงินกู้ให้กับชาวบ้าน เนื่องจากเป็นผู้มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีกว่าชาวบ้านคนอื่นๆ และยังเป็นตัวแทนปล่อยเงินกู้ให้กับชาวเมืองชัยภูมิ

และอำเภอเกษตรสมบูรณ์ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีระบบการผลิตเชิงพาณิชย์กับระบบ
พันธสัญญา (ระบบโคเวต้า) มีโรงงานน้ำตาลประชาสัมพันธให้ชาวบ้านเข้าร่วมเป็น
สมาชิกปลูกอ้อยส่งให้กับโรงงานน้ำตาลในรูปแบบโคเวต้า การลงทุนครั้งแรกทาง
โรงงานน้ำตาลเป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินทุน พันธุ์อ้อย และปุ๋ย และจะหักเงินทุนคืน
ในช่วงการขายผลผลิตอ้อยกับโรงงานน้ำตาล

3) ยุคหลังการสร้างเขื่อนลำปะทาว หลังปี พ.ศ. 2536 เป็นช่วงเวลาที่
ชุมชนเพิ่มปริมาณและความต้องการทรัพยากรน้ำอันนำไปสู่ความขัดแย้งของชุมชน
เพราะปริมาณน้ำที่ใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งของรัฐและชุมชน กล่าวคือ
รัฐต้องการใช้น้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า การทำน้ำประปาเพื่อบริการคนเมือง
การชลประทาน การท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติตาดโตน ส่วนชุมชนก็ต้องการ
น้ำเพื่อการเกษตร การประมง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบเขื่อนลำปะทาวมีการเพิ่มขึ้น
และขยายตัวของประชากร การขยายพื้นที่ทำกิน การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และ
การขยายตัวของความซับซ้อนเชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชน กล่าวคือเขื่อน
ลำปะทาวอยู่ภายใต้การดูแลของส่วนราชการ จำนวน 4 กระทรวงคือ 1) กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของกรมต่างๆ
ในสังกัดทั้งที่ทำหน้าที่ในส่วนกลางและในระดับพื้นที่ ดังนี้ กรมป่าไม้ รับผิดชอบ
ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่โดยตรงและดูแลเขตป่าสงวนแห่งชาติภูแล่นคา และ
กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยดูแลอุทยานแห่งชาติตาดโตน
2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีกรมประมงทำหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงปลา
ในกระชังบริเวณหน้าเขื่อนลำปะทาว และกรมชลประทานรับผิดชอบดูแลคลองส่ง
น้ำเพื่อการเกษตรทั้งหมดในพื้นที่โครงการ 3) กระทรวงพลังงาน โดยมีกรมพลังงาน
ทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการและบริหาร
จัดการเขื่อนคือ ในฐานะผู้เช่าพื้นที่จากกรมป่าไม้และมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหาร
จัดการน้ำ และ 4) กระทรวงมหาดไทย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน 2 กรมหลัก คือ
กรมการปกครอง รับผิดชอบในฐานะหัวหน้าส่วนราชการส่วนภูมิภาคซึ่งดูแลสุขทุกข์
ของประชาชนทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน โดยผู้ทำหน้าที่หลักคือ
ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และกรมส่งเสริมการปกครอง

ส่วนท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ทำให้มองเห็นภาพโครงสร้างการบริหารจัดการที่ซับซ้อน กล่าวคือกรมป่าไม้ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรพื้นที่ ส่วนความรับผิดชอบเจ้าภาพหลักคือกระทรวงพลังงาน ในขณะที่มองในเชิงของการกระจายอำนาจตรงพื้นที่เขื่อนลำนะปะทาว อยู่ในความรับผิดชอบของราชการส่วนภูมิภาค 2 อำเภอคืออำเภอเมืองและอำเภอแก้งคร้อ และเกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล อย่างน้อย 5 แห่ง และ เทศบาลตำบลอีก 1 แห่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นโครงสร้างการบริหารจัดการเขื่อนลำนะปะทาวที่มีความซับซ้อน

จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำลำนะปะทาว สรุปได้ว่า พัฒนาการของความขัดแย้งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางนโยบายการพัฒนาของรัฐ อันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน และชุมชนกับชุมชน ผู้วิจัยพบว่ามีทั้งหมด 4 กรณี ได้แก่ 1) กรณีกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังบ้านท่ากกกับกลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านนาแก ตำบลนาหนองทุ่ม 2) กรณีกลุ่มชาวบ้าน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนลำนะปะทาวเรียกชดเชยที่ดินทำกินกับกรมพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน 3) กรณีชาวบ้านหนองเบ็นแย่งชิงน้ำเพื่อการเกษตรกับผู้มีอิทธิพลต้องการพื้นที่สำหรับเลี้ยงควาย 4) กรณีกลุ่มชาวบ้านผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านนาแก ตำบลนาหนองทุ่ม แย่งชิงน้ำกับการประปาอำเภอแก้งคร้อ เพื่อผลิตประปาจำหน่ายให้คนเมือง

2. สาเหตุของความขัดแย้งและประเภทของความขัดแย้ง

สำหรับกรณีวิเคราะห์สาเหตุของความขัดแย้งและประเภทของความขัดแย้ง ผู้วิจัยเห็นว่ายุคหลังการสร้างเขื่อนลำนะปะทาวมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงหลายจุดมากขึ้น รายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

1) สาเหตุของความขัดแย้ง ประกอบด้วย 5 ด้านคือ 1) ด้านโครงสร้าง เกิดจากนโยบายพัฒนาของภาครัฐครอบงำความต้องการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น ส่งผลให้เจ้าของทรัพยากรสูญเสียฐานทรัพยากรในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิซับซ้อนและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น กรณีความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม

ชาวบ้านผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้านนาแก ตำบลนาหนองทุ่มแห่งซึ่งน้ำกับการประปา
อำเภอกำแพงศรี หรือระหว่างกรณีกลุ่มชาวบ้าน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจาก
การสร้างเขื่อนลำปะทาวเรียกชดเชยที่ดินทำกินกับกรมพลังงานทดแทนและ
อนุรักษ์พลังงาน เป็นต้น 2) ด้านความสัมพันธ์ ทั้งภาครัฐและชุมชนต่างเข้าครอบ
ครองสิทธิและใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำเขื่อนลำปะทาว รวมทั้งชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ
กลางน้ำ และปลายน้ำ อ้างสิทธิความชอบธรรมในการครอบครองทรัพยากร 3) ด้าน
ข้อมูลข่าวสาร ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชนเข้าถึงและรับรู้ข่าวสารที่ต่างกัน
กล่าวคือกรมพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานกับกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ
จากการสร้างเขื่อนลำปะทาว โดยหน่วยงานรัฐมุ่งนำน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้ากับ
ชาวบ้านที่เน้นนำน้ำมาใช้ในภาคการเกษตร รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างการประปา
อำเภอกำแพงศรีกับกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตพื้นที่ตำบลนาหนองทุ่ม 4) ด้านการใช้ประโยชน์
สะท้อนให้เห็นถึงปริมาณและความต้องการใช้น้ำจากแหล่งทรัพยากรน้ำเขื่อน
ลำปะทาวเหมือนกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้แก่ กรมพัฒนา
พลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ชาวบ้านผู้ประกอบ
อาชีพเลี้ยงปลากระชัง กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มธุรกิจบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นต้น 5) ด้าน
ค่านิยม พบว่าหน่วยงานรัฐเน้นคุณค่าไปสู่การพัฒนาและความทันสมัย รวมทั้ง
การใช้ประโยชน์ของส่วนรวม ขณะที่ชุมชนมองคุณค่าของทรัพยากรน้ำในเชิง
วิถีชีวิตหรือน้ำคือชีวิต ด้วยการให้คุณค่าความหมายที่แตกต่างกัน ได้ทำให้
ความขัดแย้งทวีความเข้มข้นและซับซ้อนมากขึ้นอีกด้วย

2) ประเภทกลุ่มของความขัดแย้ง จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะทาว ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของความขัดแย้งออกเป็น 4 ประเภท
ได้แก่ (1) ความขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขแล้ว (2) ความขัดแย้งที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข
(3) ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปได้ (4) ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปไม่ได้ มีรายละเอียดดังนี้

(1) ความขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขแล้ว เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2541 เป็น
ความขัดแย้งประเด็นทรัพยากรน้ำ ระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังบ้านท่ากกกับ
กลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านนาแก เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าการเลี้ยงปลาในกระชังสร้างอาชีพ
และรายได้เป็นอย่างมาก จึงต้องการขยายพื้นที่เลี้ยงปลาในปริมาณที่เพียงพอ

ความต้องการของตน ขณะเดียวกันยังต้องการน้ำในระดับน้ำที่สามารถรองรับกับปริมาณปลาที่เลี้ยงเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้รู้กล้าพื้นที่เข้าไปในเขตท้องน้ำเพื่อผลิตกระแสน้ำไฟฟ้า ส่งผลกระทบต่อการผลิตกระแสน้ำไฟฟ้าและชาวบ้านที่อยู่ปลายน้ำเกิดการแพ้น้ำอย่างรุนแรง เป็นผื่นคันตามร่างกาย และพบว่าน้ำมีกลิ่นเหม็นคาวปลา เป็นต้น จนเกิดข้อโต้เถียงของชาวบ้านทั้งสองกลุ่ม ชาวบ้านปลายน้ำเรียกร้องให้เคลื่อนย้ายกระชังปลาออกจากพื้นที่เลี้ยงเดิมซึ่งอยู่ในบริเวณท้องน้ำหรือเลิกการเลี้ยงปลา ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มพูดคุยกันหลายครั้งแต่ไม่บรรลุผล ในที่สุดผู้นำทั้งสองชุมชนได้เชิญหัวหน้ากรมพลังงานไฟฟ้าเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย เปิดโอกาสให้ชาวบ้านพูดคุยเจรจาและหาทางออกร่วมกันจนเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย ในที่สุดกลุ่มชาวบ้านผู้เลี้ยงปลายน้ำยอมเคลื่อนย้ายไปสู่พื้นที่เดิมในอดีตประมาณ 200 เมตร แต่ให้กรมพลังงานไฟฟ้าปล่อยน้ำผลิตกระแสน้ำไฟฟ้าในปริมาณที่มีน้ำเพียงพอเพื่อเลี้ยงปลากระชังได้ ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว สำหรับกระบวนการในการคลี่คลายความขัดแย้งประกอบด้วย การติดตามแก้ไขปัญหของชุมชน การชุมนุมเรียกร้องของผู้เดือดร้อน การยื่นข้อร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการ การใช้มาตรการทางสังคม สำหรับแนวทางในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งครั้งนี้เน้นพื้นฐานการสร้างพลังของคนในชุมชนที่ต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความศรัทธา ความเชื่อมั่น การให้อภัย การยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน รวมทั้งใช้กรอบระเบียบ กฎเกณฑ์ และกติกาที่ประชาชนในชุมชนกำหนดร่วมกัน คำนึงถึงความสอดคล้องตามประเพณี วัฒนธรรม และความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน

(2) ความขัดแย้งที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เป็นความขัดแย้งประเด็นทรัพยากรดิน ระหว่างชาวบ้าน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนกับกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา โดยกลุ่มชาวบ้านเรียกร้องค่าชดเชยที่ดินทำกินเกิดขึ้นหลังจากที่กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานได้ก่อสร้างโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนลำปะทาวเสร็จในปี พ.ศ. 2536 ส่งผลให้ชาวบ้านในเขตพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลชัยสีทอง ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง และตำบลเก่ายาดิ ตำบลท่ามะไฟหวาน

อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 499 ครัวเรือน ที่ได้รับความเดือดร้อนและผลกระทบจากการสร้างเขื่อน เนื่องจากกรมพัฒนาพลังงานทดแทนได้จ่ายเงินค่าทดแทนทรัพย์สินเอาผล (สิ่งก่อสร้างและต้นไม้) ในปี พ.ศ. 2531-2532 แต่ไม่ได้จ่ายค่าชดเชยที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยหน่วยงานรัฐให้เหตุผลว่าเป็นที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ และไม่มีมติคณะรัฐมนตรีใดหรือกฎหมายใดให้ดำเนินการจ่ายได้ ทำให้ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบรู้สึกว่าการพัฒนาภาครัฐเอาเปรียบประชาชน ชาวบ้านเห็นว่าไม่เพียงแต่ไม่จัดหาที่ทำกินใหม่ให้แล้วยังไม่จ่ายค่าชดเชยที่ดินทำกินให้กับชาวบ้านอีกด้วย ในที่สุดชาวบ้านได้รวมกลุ่มเรียกร้องความเป็นธรรมในการจ่ายค่าชดเชยที่ดินทำกินบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ และได้ปักหลักต่อสู้เรียกร้องบริเวณสันเขื่อนลำปะทาว ขณะที่หน่วยงานภาครัฐได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบปัญหาเขื่อนลำปะทาว และมีมติให้จ่ายเงินชดเชยเป็นกรณีพิเศษแก่ชาวบ้านในอัตราไร่ละ 10,000 บาท ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เห็นว่า การจ่ายค่าชดเชยที่ทำกินของรัฐบาลไม่ได้รับความเป็นธรรมเนื่องจากค่าชดเชยควรเป็นไร่ละ 32,000 บาท แต่รัฐบาลจ่ายให้ไร่ละ 10,000 บาท นอกจากนี้ยังปรากฏว่าชาวบ้านที่เดือดร้อนไม่ได้รับเงินชดเชยตามขนาดพื้นที่เสียหายจริงและมีชาวบ้านที่มีพื้นที่ได้รับความเสียหายจริงแต่ไม่ได้รับเงินค่าชดเชย

สำหรับกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งประกอบด้วย การติดตามการแก้ไขปัญหาของชุมชนและหน่วยงานราชการ การชุมนุมเรียกร้องของผู้เดือดร้อน นอกจากนี้ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือข้อร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐทุกระดับ เมื่อหน่วยงานในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาคไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้ชาวบ้านจึงได้ร้องเรียนต่อองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เพื่อช่วยเหลือและคลี่คลายปัญหาดังกล่าว ปัจจุบันในปี พ.ศ. 2553 ผลการคลี่คลายความขัดแย้งยังไม่ได้รับการแก้ไข แต่อยู่ระหว่างการพิจารณาให้ความช่วยเหลือของคณะรัฐมนตรี

(3) ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปได้ เป็นความขัดแย้งประเด็นทรัพยากรน้ำเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านนาแก ตำบลนาหนองทุ่ม กับประปา

อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นพื้นที่กลางน้ำของเขื่อนลำปะทาว เนื่องจากการประปาอำเภอแก่งคร้อต้องการขยายเขตการประปาและสร้างโรงกรองน้ำผลิตน้ำดิบ เพื่อให้บริการกับประชาชนในเขตตำบลนาหนองท่มและในเขตอำเภอแก่งคร้อ และการจัดคิวเพื่อกักเอาน้ำของประปาใช้เวลานาน คือ 1 วันกับอีก 1 คืนทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในคิวเดียวกันได้น้ำไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูทำนาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านต้องการใช้น้ำจำนวนมากและปริมาณน้ำที่มีไม่เพียงพอกับความต้องการ ยังต้องถูกแบ่งให้กับการประปาแก่งคร้อ เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับการประปาแก่งคร้อเรื่อยมา และในปีถัดมาการประปาแก่งคร้อได้มีโครงการปรับปรุงขยายเขตจำหน่ายน้ำประปานาหนองท่มเพื่อขยายเขตจำหน่ายน้ำประปาให้ทั่วถึงในพื้นที่อำเภอแก่งคร้อ การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำดิบของการประปาแก่งคร้อ รวมทั้งแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างการประปากับกลุ่มผู้ใช้น้ำ โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จไปแล้วประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ต้องหยุดชะงักไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เมื่อกลุ่มผู้ใช้น้ำซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้ต่อต้านอย่างรุนแรง เนื่องจากกลุ่มผู้ใช้น้ำมองว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการกักเอาน้ำระหว่างชาวบ้านกับการประปาแต่อย่างใด เพราะไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นที่เคยคุยกัน ซึ่งชาวบ้านได้เสนอให้การประปานำเงินงบประมาณที่มีซื้อที่ดินแล้วดำเนินขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงนอกฤดูการเกษตร เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ต้องการใช้น้ำอยู่แล้ว พอถึงฤดูกาลทำนาจะได้ไม่มีปัญหาการแย่งน้ำกับชาวบ้าน ทั้งที่การประปารับรู้อยู่แล้วว่าในช่วงฤดูทำนา (เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม) ปริมาณน้ำมีไม่เพียงพอสำหรับใช้ในภาคการเกษตร แม้บางครั้งชาวบ้านยังแย่งน้ำกันเอง เมื่อการประปายังดำเนินโครงการดังกล่าว นอกจากชาวบ้านรู้สึกว่าการประปาไม่มีความจริงใจในการแก้ไขปัญหาแล้ว เหตุผลที่การประปาต้องการน้ำดิบเพื่อใช้ผลิตน้ำประปาที่เพิ่มขึ้นนั้นก็เพื่อต้องการส่งไปจำหน่ายในพื้นที่อื่น ประกอบกับต้นทุนการผลิตน้ำประปานาหนองท่มต่ำกว่าที่อื่น เนื่องจากไม่ต้องสูญเสียงบประมาณในการสูบน้ำเพราะว่าที่ตั้งของประปานาหนองท่มอยู่ต่ำกว่าระดับอ่างเก็บน้ำโปร่งช้างน้อย (อ่างกักเก็บน้ำของพลังงาน) ประมาณ 19 เมตร เพียงแต่วางท่อส่งน้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำโปร่งช้างน้อยปล่อยให้น้ำไหล

ตามแรงโน้มถ่วงของโลก น้ำก็จะไหลลงสู่โรงกรองน้ำของประปาหนองพุ่มโดยไม่ต้องมีการสูบน้ำ เนื่องจากแรงดันน้ำที่สูงทำให้การประปาแก้งคร้อสามารถจำหน่ายน้ำดิบให้กับพื้นที่ขาดแคลนน้ำได้อย่างทั่วถึงโดยเฉพาะในเขตอำเภอกำแพงศรี ขณะที่ชาวบ้านต้องการให้ยกเลิกโครงการวางท่อน้ำดิบพร้อมเสนอให้ประปาซื้อที่ดินเพื่อทำการขุดสระรับน้ำจากคลองส่งน้ำดิบแทน ในที่สุดการประปาแก้งคร้อได้ชะลอโครงการและพยายามหาทางเลือกอื่นที่มีความเป็นไปได้แทน ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาประกอบด้วยการประชุมหารือของผู้เดือดร้อน การติดตามการแก้ไขปัญหาของชุมชน การยื่นข้อร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการ รวมทั้งข้อร้องเรียนต่อองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น ปปช. การให้ข่าวทางสื่อมวลชน การใช้มาตรการฟ้องแพ่งในพื้นที่ สำหรับแนวทางในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งครั้งนี้เน้นพื้นฐานการสร้างพลังของคนในชุมชนที่ต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยสถานที่ที่เป็นกลางในคลี่คลายความขัดแย้ง เช่น ศาลาการเปรียญ ศาลากลางบ้าน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งใช้กรอบระเบียบกฎเกณฑ์ และกติกาที่ประชาชนในชุมชนกำหนดร่วมกัน ปัจจุบันปี พ.ศ. 2553 ผลการคลี่คลายความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นสามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้ แต่ก็อยู่ในระหว่างการพิจารณาขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

(4) ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปไม่ได้ เป็นความขัดแย้งประเด็นที่สาธารณประโยชน์ เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2533 เป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน 3 หมู่บ้านกับผู้มีอิทธิพลแย่งชิงพื้นที่สาธารณประโยชน์ “แก่งนกโง่” ในเขตตำบลศรีสำราญ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นพื้นที่ปลายน้ำของเขื่อนลำปะทาวที่ไหลลงลำน้ำชีจังหวัดนครราชสีมา เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อผู้มีอิทธิพลคนหนึ่งชื่อนายเจริญ ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “แจ็กหล้า” เพราะนายหล้าเป็นลูกครึ่งไทยจีน ปกติประกอบอาชีพค้าขายและเลี้ยงควาย ในช่วงเริ่มต้นนายหล้าจะซื้อควายประมาณ 40-50 ตัว มาให้ชาวบ้านที่ทำนาเช่าในฤดูกาลทำนา เมื่อพ้นฤดูกาลทำนาแล้วนายหล้าจะเรียกเก็บควายคืนและนำไปรวมกันไว้ที่แก่งนกโง่ อันเป็นที่สาธารณประโยชน์ ในช่วงเวลาต่อมานายหล้าได้บังคับชาวบ้านขายที่ดินให้กับตนเอง โดยใช้วิธีการต่างๆ จนชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ต้องยอมจำนนต่ออำนาจและ

ยอมขายให้ในที่สุด นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่านายหล่ำมีนิสัยอยากได้ที่ดินของชาวบ้าน รวมทั้งที่ดินสาธารณะประโยชน์ซึ่งมีเนื้อที่กว่า 300 ไร่ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาคเข้าไปดำเนินการทางกฎหมาย แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ ทำให้นายหล่ำยังคงบุกรุกพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งการเปิดคันคูน้ำที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในการทำนาออกฤดูกาลของชาวบ้าน ส่งผลให้น้ำไหลลงลำน้ำชีและอ่างเก็บน้ำเป็นที่อาศัยของควายที่แก่เลี้ยงไว้ ชาวบ้านกล่าวว่าพวกเขาเดือดร้อนอย่างมากเพราะควายนายหล่ำ “เป็นควายที่ไม่มีคนเลี้ยง” ปกติจะปล่อยไว้ตามธรรมชาติ และพฤติกรรมของควายพวกนี้จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ กลุ่มละประมาณ 40-50 ตัว เวลากลางวันจะแช่ตัวในน้ำและกินหญ้าในพื้นที่แก่งนกไก่อ ส่วนในเวลากลางคืนจะออกหากินข้าว อ้อยและมันสำปะหลัง ฯลฯ ในไร่ของชาวบ้าน จนกระทั่งตอนเช้าจะกลับมาแช่ตัวอยู่ตามริมฝั่งน้ำแก่งนกไก่อ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่นายหล่ำบุกรุกเพราะถือว่าเป็นที่ดินของตัวเอง เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ร้องไปยังหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่แนะนำชาวบ้านว่าให้ล้อมพื้นที่นาของตัวเอง หรือแบ่งกลุ่มชาวบ้านเฝ้าพื้นที่นาเพื่อไล่ต้อนควายนายหล่ำไม่ให้เข้าไปทำลายทรัพย์สิน ในที่สุดชาวบ้านได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี และหน่วยงานราชการส่วนกลางเพื่อให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ปัจจุบันปี พ.ศ. 2553 ผลการคลี่คลายความขัดแย้งยังไม่สามารถหาข้อสรุปเบื้องต้นได้แต่อย่างใด

3. กระบวนการในการคลี่คลายความขัดแย้ง

เมื่อพิจารณาความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่เขื่อนลำปะทาวพบว่า เป็นความขัดแย้ง 2 ลักษณะคือความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน และความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ สำหรับกระบวนการในการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ประกอบด้วย

1) ขั้นตอนการเจรจาต่อรอง จะเริ่มต้นพูดคุยถึงที่มาของปัญหาเกิดจากอะไร ใครเกี่ยวข้องบ้าง และเกิดผลกระทบอย่างไร เพื่อหาแนวทางที่เป็นข้อสรุปหรือข้อตกลงร่วมกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การโต้เถียงของกลุ่มคนทั้งสอง

ฝ่าย ดังเช่น กรณีการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังกับกลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านนาแก ทั้ง 2 ฝ่ายใช้รูปแบบการแข่งขัน กล่าวคือ กลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังต้องการเลี้ยงปลาในกระชัง ส่วนคนกลางน้ำต้องการให้หยุดเลี้ยงปลาในกระชัง ผลที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นคือไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้

2) ขั้นตอนการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง เมื่อไม่บรรลุข้อตกลงได้อาศัยผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือมาพูดคุยเจรจาร่วมกัน บางครั้งมีการตอบโต้ ต่อรอง ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม จนเป็นที่พอใจของบุคคลทั้งสองฝ่าย เนื่องจากแต่ละฝ่ายมองเห็นแต่ประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับจนเกิดความขัดแย้งตามมา ต่างฝ่ายต่างมีเหตุผลและอ้างสิทธิในการครอบครองทรัพยากรน้ำ จะเห็นได้ว่าในที่สุดได้เชิญหัวหน้าโครงการพลังงานไฟฟ้ามาร่วมรับรู้ปัญหาและหาทางออก จนกระทั่งชาวบ้านยอมเคลื่อนย้ายกระชังปลาจากพื้นที่ปัจจุบันไปพื้นที่ในอดีตสรุปได้ว่า การคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านทั้ง 2 กลุ่ม อาศัยการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายและมีความเป็นกลาง (Impartiality) มุ่งแก้ปัญหาแบบประสานความร่วมมือ (Cooperating) และเจรจา โดยยึดผลประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย (Mutual Benefit) ส่วนผลที่เกิดขึ้นคือได้ข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย

ส่วนกรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ ดังเช่น กรณีกลุ่มชาวบ้านนาแกที่ใช้น้ำในภาคการเกษตรกับการประปาแก้งคร้อซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐต้องการใช้น้ำเพื่อผลิตน้ำประปา กระบวนการในการคลี่คลายความขัดแย้งมีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นตอนการพูดคุยที่มาของปัญหา มีการพูดคุยไม่เป็นทางการระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่การประปาแก้งคร้อ ในเรื่องที่มาของปัญหาแย้งซึ่งน้ำจากภาคการเกษตรไปผลิตน้ำประปา เนื่องจากทั้ง 2 ฝ่ายมีความต้องการที่ต่างกันคือชาวบ้านไม่เห็นด้วยกับโครงการแต่การประปาแก้งคร้อยืนยันที่จะดำเนินโครงการต่อแม้ว่าในช่วงเวลาต่อมาการประปายอมรับข้อเสนอของชาวบ้านในที่ประชุมว่าจะศึกษาผลกระทบและชะลอการก่อสร้าง แต่ในทางปฏิบัติการประปาไม่ปฏิบัติตามและดำเนินโครงการร้อยละ 90 ทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่พอใจเพราะเหมือนกับพวกเขาถูกลอก

2) ขั้นการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง ทั้ง 2 ฝ่ายเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย โดยจัดประชุมที่ศาลากลางจังหวัดซึ่งการประปายอมรับเงื่อนไขของชาวบ้าน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดควบคุมและติดตามการดำเนินงาน ในที่สุดได้ข้อตกลงว่า การประปายอมรับจะศึกษาผลกระทบและชะลอการก่อสร้าง ขณะเดียวกันคนกลางก็ขอให้ชาวบ้านเห็นแก่ส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านมองว่ารัฐเข้าข้างรัฐและไม่ไว้วางใจรัฐ

3) ขั้นการเจรจาต่อรอง เกิดขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายร่วมพูดคุยและให้ข้อมูลกันและกัน โดยชาวบ้านเห็นประโยชน์ส่วนรวมและยืดหยุ่นข้อเสนอ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชิญตัวแทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจเข้าร่วมประชุม ผลที่เกิดขึ้นคือให้ชะลอโครงการออกไปจนกว่าจะมีการศึกษาแนวทางที่เหมาะสม จากนั้นมีการทำประชาคมในพื้นที่จำนวน 1,703 คน ผลปรากฏว่าชาวบ้านเห็นด้วยในการดำเนินโครงการ 3 เสียง และมีชาวบ้านจำนวน 1,700 เสียงไม่เห็นด้วยกับโครงการฯ

4) การร้องเรียนอิสระตามรัฐธรรมนูญ โดยชาวบ้านร้องเรียนไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ปัจจุบันผลการคลี่คลายความขัดแย้งกรณีนี้อยู่ในระหว่างการรอผลการพิจารณาของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ

สรุปได้ว่ากรณีการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ แม้ว่าทั้ง 2 กลุ่ม อาศัยการเจรจาต่อรองและการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยคนกลาง ซึ่งแต่ละกลุ่มยังยึดจุดยืนของตนเองเป็นหลัก คือมุ่งแข่งขันเพื่อให้ฝ่ายตนได้สิ่งที่ต้องการมากที่สุด และผลที่เกิดขึ้นคือยังไม่มีข้อสรุปรวมที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งยุติลงได้

4. แนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้ง จากผลการศึกษาทั้งสี่กรณีชี้ให้เห็นว่า แนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำเขื่อนลำปะทาว อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ที่นำมาสู่ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่เขื่อนลำปะทาว สำหรับแนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้งจากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปได้ดังนี้

1) เน้นพื้นฐานการสร้างพลังของคนในชุมชนที่ต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความศรัทธา ความเชื่อมั่น การให้อภัย การยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน 2) การใช้กรอบระเบียบ กฎเกณฑ์และกติกาที่ประชาชนในชุมชนกำหนดขึ้นร่วมกัน เช่น เปิดโอกาสให้พูดที่ละคนหรือที่ละฝ่าย เพื่อให้เกิดการยอมรับ 3) การคำนึงถึงความสอดคล้องตามประเพณี วัฒนธรรม และความรู้สึกถึงความเป็นธรรมร่วมกันของคนในชุมชน 4) การแสวงหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้โดยให้ทั้งสองฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม เน้นการพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ไม่เน้นการต่อสู้เพื่อชนะ 5) การใช้มิติทางสังคมคือความเป็นญาติพี่น้อง ตระกูลเดียวกัน คนชุมชนเดียวกัน เพื่อโน้มน้าวให้เห็นถึงวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน 6) การมีคณะกรรมการเจรจาหรือไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา อาจเป็นผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน หรือญาติของบุคคลทั้ง 2 ฝ่ายเข้าร่วมในการเจรจาแก้ไขปัญหาหนึ่งๆ

สรุปและอภิปรายผล

จากบริบทของชุมชนทำให้มองเห็นสภาพทางสังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศวิทยาการเมืองที่นำมาสู่ความขัดแย้งของชุมชน พัฒนาการความขัดแย้งของเขื่อนลำปะทาว ประกอบด้วย ยุคก่อนการสร้างเขื่อน ยุคการสร้างเขื่อน และยุคหลังการสร้างเขื่อน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีมูลเหตุของความขัดแย้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างทางอำนาจที่แตกต่างกันหรือไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐกับชุมชน สอดคล้องกับ Dahrendorf (1959) กล่าวว่าความขัดแย้งขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางอำนาจ เพราะสังคมมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านสิทธิอำนาจ (Inequality of Authority) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับที่ Pneuman & Bruehl (1982) กล่าวว่า การรับรู้ข้อมูลที่ไม่เหมือนกันเป็นสาเหตุนำมาสู่ความขัดแย้ง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนที่แตกต่างกันสอดคล้องกับแนวคิดของ Weber (1978) กล่าวว่าความขัดแย้งเกิดจากฐานอำนาจที่แตกต่างกันของกลุ่มคนในสังคม ผลประโยชน์ของรัฐอยู่เหนือผลประโยชน์ของชุมชน ตามที่ Marx (1990) กล่าวว่าแต่ละกลุ่มพยายามสนอง

ประโยชน์ของตน คือกลุ่มหนึ่งได้ประโยชน์ส่วนอีกกลุ่มเสียผลประโยชน์ และคำนึงถึงความเห็นที่แตกต่างกันซึ่งเป็นเงื่อนไขการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน

ส่วนประเภทของความขัดแย้ง ประกอบด้วย 4 กลุ่มคือ ความขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขแล้ว ความขัดแย้งที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ความขัดแย้งที่หาข้อสรุปไม่ได้ และความขัดแย้งที่หาจุดเริ่มต้นไม่ได้ ซึ่งในท้ายที่สุดกระบวนการหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่าความขัดแย้งที่เกิดจากชาวบ้านกับชาวบ้านสามารถใช้กระบวนการในชุมชนมาไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมในการแก้ไขปัญหา เช่น ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำในชุมชน หรือวัฒนธรรมชุมชน ส่วนความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนควรจะใช้กลไกที่มีบุคคลที่เป็นกลางหรือตัวแทนทางศาลมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำหน่วยงานรัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำได้อย่างเต็มความสามารถของแต่ละชุมชน รวมทั้งการรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชน ว่าสิ่งที่ชุมชนต้องการกับส่วนที่หน่วยของรัฐต้องการ เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการน้ำและคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

2) หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงควรมีนโยบายที่ชัดเจนเหมาะสม เป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำลำปะทาว ซึ่งมีการต่อสู้ต่อรอกันมานาน

3) หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้านที่ชุมชนนำมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมากกว่าวิธีการจัดการน้ำตามกระแสทุนนิยม และนำเอาวัฒนธรรมชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมากกว่านักกฎหมายมาช่วยในการแก้ไขความขัดแย้ง

4) ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนผ่านการถือครองที่ดินของกลุ่มคนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อให้เห็นถึงการจัดการทรัพยากรน้ำที่ยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Banphasirichote, Chantana. (2004). *Khwaam Khao Jai Baung Ton Kiao Kap Santi Vithee lae Thammachat khong Khwaam Khad Yang nai Sangkom Thai*. (In Thai) [Introduction to Peaceful and Nature of Conflict in Thai society]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Dahrendorf, Ralf. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Ganjanapan, Anan. (2000). *Mitichumchon: Vithee Khid Thongthin Va Duay Sitti Amnaj lae Kan Jad Kan Sapphayakon*. (In Thai) [Community Dimension: The Local Approach of Right Power and Resource Management]. Chiang Mai: The Thailand Research Fund.
- Marx, Karl (1990). *Capital, Volume I*. London: Penguin Books.
- Pneuman, Roy W. & Margaret E. Bruehl. (1982). *Managing Conflict: a Complete Process-Centered Handbook*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Rayanakorn, Kobkun. (2000). *Kodmai kap Kan Jad Kan Sapphayakonnam lae Chai Fang Talay*. (In Thai) [The Law on Water Resource Management and Coastal Areas.]. Chiang Mai.
- Weber, Max. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley: University of California Press.

